

Autor: Helga Veebel.

Õppeüksuste käsitlemine.

(Tunniandmine.)

Tunniandmisel tekib õpetajal küsimus, kuidas üksikuid samme tunnis otstarbekohaselt järjestada. Meetod määrab meie mõtete liikumise suuna uue aine esitelul, kuid esitelu on ainult üks osa tunnist, mille eel ja järel tuleb veel teisi tarvilikke asjaolusid tähele panna.

Selle küsimusega tegeles juba Pestalozzi. Ta soovitas õppekäiku nii korraldada, et esimesel kohal oleks aine vaatlus ehk näitlik tutvustus. Teiseks sama aine arusaadavaks tegemine ehk mõtlemine ja kolmandaks aine kätteharjutamine, mis viib oskusele.

Hiljem on õppetunni sisulist külge väga mitmelt poolt käsitatud, üksikute õppesammude järjestust teisendatud, täiendatud ja parandatud. Siin on kaastegevad olnud juba Spranger, Herbart, Vundt j.t.

Et õpilane aineid ei omandaks pealiskaudselt, pidas Herbart tarvilikuks pärast aine tutvustamist ette võtta veel süvendust ja järelemõtlemist. Süvenduse kaudu saadakse selgust ja sidet teiste ainetega ja järelemõtlemine viib liigutusele ja kasutusele.

Herbarti juures pidi õpilane tunnis sama teed käima, mida elu ise käib. Me korjame elus teadmisi sel teel. et esmalt üksikasju vaat-

PEDAGOOGIKA
ARHIIVMUUSEUM
FOND K42368

leme, siis selgesti omandame, tuttavate ainetega seome, neist läbivaid seadusi leiutame ja lõpuks teadmisi tegelikult kasutame.

Herbarti idee pani maksma Ziller, kes koostas viieastmelise õppekäigu, mida nimetas formaalastmeteks. Neil iseenesest ei ole sisu, vaid esinevad tühjade vormidena, mida igas õppetunnis tuleb täita. Neid soovitati kasutada õppetunni juhtimisel kui skeemi.

Herbarti formaalastmed oleksid järgmised:

- I. Ettevalmistus ehk analüüs.
- II. Uue aine pakkumine ehk süntees.
- III. Sidumine ehk assotsiatsioon.
- IV. Kokkuvõte ehk süsteem.
- V. Kasutamine ehk meetod. (Rakendus).

Tunniandmisel on nõutav, et saavutaksime eesmärgi, mis meil püstitatud ja käiksime kindla kava järgi. Olgugi, et Herbartil oli küllalt vastaseid, kes ei pooldanud tema formaalastmeid, on need siiski aluseks meie praegusele tunniandmisel kasutatavale kavale.

Tunniandmisel tuleb silmas pidada järgmisi astmeid:

1. Ettevalmistus.
2. Esitelu.

3. Sidumine - assotsiatsioon.

4. Kokkuvõtte.

5. Rakendusaste.

6. Kontrollimine ja tulemuste hindamine.

1. Ettevalmistus.

Ettevalmistus on väga tähtis iga tunni alguses. Ei saa alata tundi kunagi ilma ettevalmistuseta. Esimene samm ettevalmistusosas on õpilasele eesmärgi püstitamine ja tema tegevusele luua kava. Õppimine sünnib alati paremini kindla eesmärgi all tegutsedes, mida õpilane peab nägema alati ka oma töös. Kui kasutame õppetöös probleem-meetodit, siis kuulub ka probleemi esiletoomine ettevalmistuse ossa. Probleem näitab õpilasele ka kõige selgemalt kätte eesmärgi, kuhu tarvis jõuda.

Ettevalmistusosas tuleb õpilases äratada huvi ja tarviduse tunnet selle vastu, mida hiljem esitatakse. Siin tuleb kasutada õpilase loomulikke impulsse ja instinkte. Tuleb luua apertseptiivne alus, s.t. tuleb luua vastav alus, et õpilane oleks võimeline uut ainet sisemiselt omandama. Siin võib tulla arvesse vana kordus, kuid siis juba teisest küljest, kui seda ennem on esitatud.

Ettevalmistuse ülesandeks jääb: luua tihe side endise, õpitu, ja uue esitatava vahel. Eriti tähtis on ettevalmistus siis, kui algame mingi-

4.
suguse täiesti uue osaga.

Tuleb aga tähele panna, et ettevalmistus ei kujuneks liiga pikaks. Täiesti hästi ettemõeldud ettevalmistus vajab oma esitamiseks üks või kaks minutit. Sarnane lühikene ettevalmistus on mõeldav muidugi ainult siis, kui läheme aine käsitlelusele järkjärguliselt edasi. Alates aga mingit uut õppeüksust, tuleb ettevalmistusele pühendada eriti suurt tähelepanu. Selleks võib vaja minna tund ja rohkemgi. Ettevalmistus oleneb ka õpilastest, nende tasemest ja vanusest.

2. Esitelu.

Siin tuleb küsimus, mil viisil esitada uut, sest selles osas peab toimuma õppimisprotsess, uue omandamine ja ümbertöötamine. On palju meetode, mil viisil saame esitada uut ja siin tuleb kasutada alati seda meetodit, mis kõige rohkem sobib ainele ja ka õpetajale. Peab ette nägema, millise meetodi tarvitamisega aine esitelu võib ja õpilastele huvi pakub. Mõnele õpetajale, kellel hästi kõnelemisvõime, sobib kindlasti loengu meetod ja ta suudab sellega kuulajaid köita. Mõni teine õpetaja, kellel puudub aga kõnelemiseks eriline and, suudab mõne teise meetodiga ainet sama hästi esitada, tähtis on, et meetod oleks psühholoogiliselt õige - haaraks hinge. Meetod olgu loogiline, esteetselt rahuldav ja vastav õpilaste arenguastmele. Igal juhul tuleb õpetus teha eluliseks.

Esitelus tuleb tähele panna, et huvi, mille saavutasime ettevalmistusosas, ei kaoks. Seda huvi tuleb õhutada, mitte aga langeda lasta.

Eriti tähtis on õpilaste isetegevus. Kunagi ei tohi ühtki küsimust nii esitada, et see iseenesest juba vastuse ära ütleb. Õpilased peavad ise jõudma järeldusteni. Iseseisev mõtlemine aitab meeles pidada, sest ta suubub tugevamini ajju kui kuulamine. Isetegevus annab faktile mõiste ja tähenduse. Mõtlemine võib esile kutsuda uute faktide loomise. Kui juba õppimises arendame mõtlemist, siis sünnib see ka edaspidi. Tuleb esitada õpilastele ülesanne, probleem, et ta saaks iseseisvalt mõelda. Õpilasel peab aga olema teatav informatsioon, teadmiste ja faktide kogu, mida ta saab kasutada iseseisvaks mõtlemiseks ja uue probleemi lahendamiseks. Ka peab olema õpilane alati võimeline kaitsma oma seisukohta, mis ta on esile toonud.

Sarnasel iseseisval mõtlemisel on aga ka raskusi ja eriti õpetajalt. Õpetaja peab oskama arutelu õieti juhtida, mis tekib probleemi lahendamisel. Paljud õpetajad, kes on küll ise head mõtlejad, on siiski halvad klassi mõtete juhtijad. Õpetaja peab alati teadlik olema, millise samu ta astub, et lahendada tekkinud olukorda.

Iseasi on anda õpilastele õigeid vastuseid nende küsimustele, aga hoopis raskem juhtida õpilasi õieti mõtlema.

3. Sidumine - assotsiatsioon.

Alati tuleb meeles pidada, et uusi antud kujutlusi tuleb siduda eelmiste teadmistega ja üldse kõigega, millega see uus aine end siduda annab. Õpilasele ei tohi jääda see uus aine üksikuna õhku rippuma. Äsjaomatud fakte tuleb kõrvutada endistega, millel leidub sarnaseid jooni. See arendab jällegi õpilastes mõtlemist ja jätab ainekst, mis esitatud, selge ja ülevaatliku kujutluse.

4. Kokkuvõte.

Siin loome süsteemi. On väga tähtis, et oskame kokku võtta seda, mida esitasime. Ei ole tarvidust anda definitsioone ja kindlaid üleskirjutusi. Aitab sellest, kui õpilane oskab mõisteid õieti kirjeldada, edasi anda, mida ta aine esitelus on saanud.

5. Rakendusaste.

On selge, et kui meie midagi tegelikult ei rakenda ega korduvalt ei kasuta, siis see ka ununeb. Kui aine on mitmekülgselt rakendatud, siis on ta ka mitmekülgselt korratud ja harjutatud isetegevuse printsiibi põhimõttel. Isetegevus, tarvitamine, harjutus ja rakendus peavad alati aset leidma. Nad võivad ka koos esineda. Tarvitamine ei tohi aga kujuneda võõraste mõtete toomiseks. Õpilane peab nägema, et see, mida ta on omandanud, leiab elus tarvitamist ja et seda saab kasulikult kasutada. Õpilane võib nüüd igal uuel esitelul juba

sellepärast huvi tunda, sest ta hakkab mõtlema, kuidas seda hästi edaspidi kasutada.

6. Kontrollimine ja tulemuste hindamine.

On palju võtteid, millede abil saab hinnata õpetulemusi. Tulemused koolis võivad tihti olla hääd, kuid tegelikult õppetulemused halvad. Mis sundimise varal tehtud, sellest tööst hoitakse elus kõrvale. Tähtis on siin efekt, mida õppimine õpilases esile kutsub. Iga õpetaja soov on, et õpilane õpiks lõbutundega. Kui õpilane õpib vastumeelselt, on enam kui kindel, et need teadmised ei leia kunagi edaspidi rakendust.

Ei ole tarvilik, et kõik need astmed tunnis oleksid üksteisest kindlasti eraldatud. Harilikult esitelu ja sidumine sünnivad käsikäes. Ka esitelus tuleb tihti täiendada veel ettevalmistamist.

Kasutatud kirjandus:

Handbook Of Teaching Skills.

W. H. Lancelot.

Didaktika põhijooned.

M. Kampmann.